

Esitys oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten täydentämisestä

Lausuntotiivistelmä

Esitys oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten täydentämisestä

Lausuntotiivistelmä

Johannes Koskenniemi

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-963-8

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Esitys oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten täydentämisestä Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisu, Mietintöjä ja lausuntoja 2024:4		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Johannes Koskenniemi		
Kieli	suomi	Sivumäärä	19

Tiivistelmä

Korkeimman oikeuden tekemä esitys lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten täydentämiseksi oli lausuntokierroksella 11.9.2023–20.10.2023. Lausunto saatiin 26 taholta.

Lausunnonantajat suhtautuvat korkeimman oikeuden esitykseen myönteisesti. Esitystä pidetään perusteltuna ja tarpeellisena.

Hyppyvalitusta koskevaa ehdotusta kannatetaan laajasti lausunnoissa.

Myös ennakkopäätöskysymysmenettelyyn suhtaudutaan lausunnoissa pääosin myönteisesti. Toisaalta eräissä lausunnoissa ehdotukseen suhtaudutaan kriittisesti. Lausunnoissa nostetaan esiin useita kysymyksiä, joita on lausuntojen mukaan syytä vielä arvioida tarkemmin valmistelussa. Tällaisia kysymyksiä ovat erityisesti annettavien ratkaisujen sitovuus ja menettelyyn käytettävä aika.

Asiasanat oikeudenkäynti, prosessioikeus, tuomioistuimet, muutoksenhaku

ISBN PDF 978-952-400-963-8 **ISSN PDF** 2490-1172

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-963-8>

Framställning om komplettering av rättegångsbalkens bestämmelser om ändringssökande i högsta domstolen

Sammandrag av utlåtandena

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2024:4	Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Johannes Koskeniemi	
Språk	finska	Sidantal 19

Referat

Högsta domstolens förslag om att vidta lagstiftningsåtgärder för att komplettera bestämmelserna om ändringssökande vid högsta domstolen var på remiss tiden 11.9.2023–20.10.2023. Utlåtanden lämnades av 26 remissinstanser.

Remissinstanserna förhåller sig positivt till domstolens förslag. Förslaget anses vara motiverat och nödvändigt.

Förslaget om prejudikatbesvär fick brett understöd i utlåtandena.

Även förfarandet för frågor som rör prejudikat fick positiva kommentarer i utlåtandena. I vissa utlåtanden förhåller man sig däremot kritiskt till förslaget. I utlåtandena påpekas att det finns flera frågor som det behöver göras en närmare bedömning av i beredningen. Frågorna handlar i synnerhet om hur bindande avgörandena är och hur lång tid förfarandet tar.

Nyckelord rättegång, processrätt, domstolar, ändringssökande

ISBN PDF 978-952-400-963-8

ISSN PDF 2490-1172

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-963-8>

A proposal on supplementing the provisions of the Code of Judicial Procedure concerning appeal to the Supreme Court

Summary of Opinions

Publications of the Ministry of Justice, Memorandums and statements 2024:4	Subject	Memorandums and statements
---	----------------	----------------------------

Publisher	Ministry of Justice, Finland
------------------	------------------------------

Author(s)	Johannes Koskenniemi
------------------	----------------------

Language	Finnish	Pages	19
-----------------	---------	--------------	----

Abstract

A proposal of the Supreme Court for a legislative measure to supplement the provisions of the Code of Judicial Procedure on requests for a review from the Supreme Court was circulated for comments between 11 September and 20 October 2023. Comments were received from 26 parties.

The commenters welcome the proposal of the Supreme Court. They consider it justifiable and necessary.

The proposed introduction of a so-called leapfrog appeal is widely supported in the comments.

The commenters are also mainly positive towards the proposed procedure for referring issues of a precedential nature to the Supreme Court. On the other hand, some comments criticise this proposal. The commenters raise a number of questions that, according to them, should be assessed in more detail during the drafting of the legislation. Such questions include, in particular, the binding force of the precedential rulings and the time to be taken for the procedure.

Keywords	trial (legal proceedings), procedural law, courts of law, petition for appeal
-----------------	---

ISBN PDF	978-952-400-963-8	ISSN PDF	2490-1172
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-963-8
--------------------	---

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Korkeimman oikeuden esitys ja lausuntokierros	7
1.2	Yhteenvedo lausunnoista	9
2	Yleiset lausunnot esityksestä	10
3	Yksityiskohtaiset kannanotot hyppyvalitusluvasta	12
4	Yksityiskohtaiset kannanotot ennakkopäätöskysymysmenettelystä	14
5	Lausunnonantajien muut huomiot	19

1 Johdanto

1.1 Korkeimman oikeuden esitys ja lausuntokierros

Korkein oikeus on 21.6.2023 esittänyt, että valtioneuvosto ryhtyisi lainsäädäntötoimeen oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten täydentämiseksi. Korkein oikeus on tehnyt esityksensä perustuslain 99 §:n 2 momentin ja korkeimmasta oikeudesta annetun lain 4 §:n 2 momentin nojalla.

Esityksen taustalla on se, että korkeimman oikeuden mukaan sen edellytykset antaa kattavasti ennakkopäätöksiä ovat viime vuosina heikentyneet erityisesti siviiliasioissa. Syinä kehitykseen ovat ainakin valituslupa-asioiden määrän väheneminen ja hovioikeuksissa sovellettava jatkokäsittelylupajärjestelmä. Esityksellään korkein oikeus pyrkii edistämään mahdollisuuksiaan huolehtia lainkäytön yhtenäisyydestä ja oikeuskäytännön ohjaamisesta ennakkopäätöksiä antamalla. Tavoitteena on ohjata ennakkopäätösluonteiset kysymykset aiempaa tehokkaammin korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tavoitteena on myös parantaa edellytyksiä antaa ennakkopäätöksiä asioissa, jotka kuuluvat hovioikeudessa jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin.

Esitys sisältää kaksi ehdotusta. Ensinnäkin esityksessä esitetään säädettävän niin sanotusta hyppyvalitusluvasta korkeimmassa oikeudessa. Se merkitsi sitä, että korkein oikeus voisi tietyin edellytyksin käsitellessään asiaa, jossa on kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä hovioikeudessa, ratkaista ensin pääasiassa olevan kysymyksen ja arvioida vasta sitten jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä.

Toiseksi esityksessä esitetään säädettävän alemman oikeusasteen mahdollisuudesta siirtää korkeimman oikeuden ratkaistavaksi ennakkopäätöskysymyksen, joka koskee lain soveltamista sen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Korkeimman oikeuden esityksestä pyydettiin lausunto seuraavilta 31 taholta. Lausunnon antaneet on merkitty *:^{llä}. Lausuntoaika päättyi 20. lokakuuta 2023.

Helsingin hovioikeus*
Itä-Suomen hovioikeus*
Rovaniemen hovioikeus*

Turun hovioikeus*
Vaasan hovioikeus*
Etelä-Savon kärjäoikeus*
Helsingin kärjäoikeus*
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus
Kainuun kärjäoikeus*
Kanta-Hämeen kärjäoikeus*
Keski-Suomen kärjäoikeus*
Kymenlaakson kärjäoikeus*
Lapin kärjäoikeus*
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus*
Pohjanmaan kärjäoikeus*
Varsinais-Suomen kärjäoikeus
Markkinaoikeus*
Eduskunnan oikeusasiamies*
Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*
Syyttäjälaitos*
Tuomioistuinvirasto*
Ulosottolaitos*
Valtioneuvoston oikeuskansleri (Oikeuskansleri)*
Julkiset oikeusavustajat ry
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Suomen Asianajajaliitto*
Suomen Lakimiesliitto ry (Juristiliitto)*
Suomen tuomariliitto ry (Tuomariliitto)*
Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunnan
oikeustieteiden laitos (Itä-Suomen yliopisto)*
Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Kaiken kaikkiaan lausuntoja annettiin 26. Edellä mainittujen lisäksi lausunnon toimitti seuraava taho:

Pekka Tiainen

1.2 Yhteenveto lausunnoista

Lausunnonantajat pitävät esitystä tarpeellisena. Esityksen katsotaan vahvistavan korkeimman oikeuden mahdollisuuksia ohjata oikeuskäytäntöä ennakkopäätöksiä antamalla. Lausunnonantajat yhtyvät esitykseen siitä, että ehdotetut säännökset tulisivat sovellettaviksi muutamissa asioissa vuosittain. Annettavilla ratkaisuilla voisi kuitenkin olla laajempaa merkitystä muissa asioissa.

Hyppyvalitusmenettelyn osalta lausunnot ovat varsin yhdensuuntaisia, eikä esityksestä nouse lausunnoissa esiin kovin kriittisiä huomioita. Eräissä lausunnoissa kiinnitetään huomiota siihen, millä edellytyksillä korkein oikeus voisi ratkaista asian palauttamatta sitä hovioikeuteen, jos se katsoo jatkokäsittelyluvan myöntämisen olevan tarpeen.

Ennakkopäätöskysymysmenettelyyn suhtaudutaan lausunnoissa pääosin myönteisesti. Toisaalta eräissä lausunnoissa ehdotukseen suhtaudutaan kriittisesti. Lausunnoissa nostetaan esiin useita kysymyksiä, joita on lausuntojen mukaan syytä vielä arvioida tarkemmin valmistelussa. Tällaisia kysymyksiä ovat erityisesti annettavien ratkaisujen sitovuus ja menettelyyn käytettävä aika.

2 Yleiset lausunnot esityksestä

Tarpeellisuus

Monet lausunnonantajat (mm. Eduskunnan oikeusasiamies, Vaasan hovioikeus, Julkiset oikeusavustajat ry, Markkinaoikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus) jakavat esityksen taustalla olevan huolen ennakkopäätösten antamisen edellytysten heikkenemisestä ja pitävät esitystä tarpeellisena sitä vasten arvioituna.

Useat lausunnonantajat (mm. Valtioneuvoston oikeuskansleri, Turun hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus Ulosottolaitos, Suomen Lakimiesliitto, Suomen Asianajajaliitto, Itä-Suomen hovioikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Itä-Suomen yliopisto ja Itä-Suomen oikeusapu ja edunvalvontapiiri) pitävät esitystä kannatettavana.

Helsingin kärjäoikeus mainitsee käytännön osoittaneen, että nykyinen säännönmukainen muutoksenhaku ja asianosaisten valittavissa oleva ennakkopäätösvalitusmahdollisuus eivät ole kaikissa tilanteissa riittäviä keinoja saada korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä.

Rovaniemen hovioikeus ja Kainuun kärjäoikeus huomauttavat, että niin sanonut pilottijutut käyvät nykyään läpi koko valitustien, ja samanlaisten asioiden asianosaiset joutuvat sen vuoksi odottamaan asiansa ratkaisua jopa vuosia.

Riittävyys

Vaasan hovioikeus katsoo, etteivät esitetyt keinot toisi kovin merkittävää lisäystä ennakkoratkaisujen määrään.

Markkinaoikeus arvioi, että myös muut toimenpiteet asiantilan korjaamiseksi tarpeellisia.

Suomen Asianajajaliitto pyytää jatkovalmistelussa ja vaikutusten arvioinnissa kiinnittämään huomiota siihen, pystytäänkö ehdotetuilla muutoksilla tosiasiallisesti vaikuttamaan korkeimman oikeuden esiin nostamiin ongelmakohtiin.

Muut yleiset huomiot

Turun hovioikeus katsoo, että esitys voisi johtaa oikeudenkäyntien lyhentymiseen ja sitä kautta asianosaisille aiheutuvien kustannusten ja muiden haittojen vähentymiseen. Esityksen vaikutusarviointit vaikuttavat hovioikeuden mukaan realistisilta.

Tuomioistuinvirasto, Rovaniemen hovioikeus ja Kainuun kärjäoikeus tuovat esiin, että vaikka esitys koskee vähäistä määrää asioita, sillä voisi olla myönteisiä heijastusvaikutuksia isoonkin määrään juttuja.

Syyttäjälaitoksen mukaan esitetyt uudistukset todennäköisesti edistäisivät korkeimman oikeuden mahdollisuuksia toteuttaa päätehtävänsä eli lainkäyttöä ohjaavien ennakkopäätösten antamista. Tuota tehtävää tukevilla uudistuksilla on samalla laajempi, koko oikeusjärjestelmän toimivuutta ja sujuvuutta parantava vaikutus.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus huomauttaa, että esityksellä voi olla lainkäytön joutuisuutta edistäviä vaikutuksia.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että poikkeussääntöjen lisääminen voi entisestään mutkistaa muutoksenhakuprosessia ja vaikuttaa kansalaisten oikeusjärjestelmää kohtaan tuntemaan luottamukseen.

Pekka Tiainen toteaa, että esitykset vaikuttavat perustelluilta.

3 Yksityiskohtaiset kannanotot hyppyvalitusluvasta

Monet lausunnonantajat (mm. Valtioneuvoston oikeuskansleri, Eduskunnan oikeusasiamies, Suomen Asianajajaliitto, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Syyttäjälaitos, Suomen tuomariliitto ja Tuomioistuinvirasto) pitävät kannatettavana, että korkein oikeus voi suoraan ratkaista prejudikaattikysymyksen, jonka perusteella hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa.

Turun hovioikeus huomauttaa, että menettely saattaisi lyhentää oikeudenkäyntiä ja säästää asianosaisille aiheutuvia kustannuksia ja muita haittoja.

Helsingin hovioikeus toteaa ennakkopäätöksen ratkaisemisen korkeimmassa oikeudessa olevan prosessiekonomisesti järkevä, kasvattavan todennäköisesti ennakkopäätösten määrää ja vähentävän vailla menestymisen mahdollisuuksia olevia valituslupahakemuksia.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että lähtökohtaisesti hyppyvalituksen kohteena oleva kysymys voitaisiin ratkaista korkeimmassa oikeudessa ilman kaikkien asianosaisten suostumusta vain perustellusta syystä, jollainen voisi olla esimerkiksi kuluttajien suojaksi säädetyn pakottavan lainsäädännön soveltaminen. Myös Kainuun kärjäoikeus katsoo, että kysymyksen ratkaiseminen korkeimmassa oikeudessa vastoin asianosaisten suostumusta olisi kaiketi poikkeuksellista mutta siihen tulisi olla mahdollisuus kuluttajaoikeudellisissa asioissa ja muutenkin.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa menettelyn olevan omiaan nopeuttamaan lainkäytön yhtenäisyyden toteutumista ja lainkäytön joutuisuutta myös kärjäoikeuksissa, kun korkein oikeus voisi suoraan ottaa kantaa ennakkopäätösluonteiseen oikeuskysymykseen palauttamatta sitä hovioikeuteen.

Syyttäjälaitos katsoo nykyisen järjestelmän olevan merkittävä resurssija kuluttava ja asioiden kokonaiskäsittelyaikoja viivyttävä epäkohta siltä osin kuin samaan kysymykseen kietoutuvaa problematiikkaa arvioidaan useamman kerran eri asteessa ja korkein oikeus palauttaa asian hovioikeuteen.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että prejudikaattikysymyksen ottaminen ratkaistavaksi korkeimmassa oikeudessa rajoittaisi asianosaisten muutoksenhakumahdollisuuksia, mutta asianosaiset tuskin näkisivät tätä negatiivisena seikkana.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, ettei hyppyvalituslupamenettelystä saa kuitenkaan tulla pääasiallinen menettelytapa, koska se olisi tosiasiallisesti omiaan kaventamaan oikeusturvaa.

Itä-Suomen yliopisto kannattaa esitystä, mutta nostaa harkittavaksi, että korkein oikeus ratkaisisi asian palauttamatta sitä hovioikeuteen, jos se katsoo ennakkopäätösluonteisessa kysymyksessä, että jatkokäsittelylupa olisi pitänyt myöntää. Tämä voitaisiin tehdä kirjallisen materiaalin pohjalta.

4 Yksityiskohtaiset kannanotot ennakkopäätöskysymysmenettelystä

Ehdotetun menettelyn tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus

Monet lausunnonantajat (mm. Valtioneuvoston oikeuskansleri, Eduskunnan oikeusasiamies, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Suomen Asianajajaliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Helsingin käräjäoikeus, Pohjanmaan käräjäoikeus, Kymenlaakson käräjäoikeus ja Kainuun käräjäoikeus) kannattavat esitystä.

Helsingin hovioikeus pitää kyseenalaisena, saataisiinko ennakkopäätöskysymystä koskevasta sääntelystä todellista hyötyä. Ruotsissa vastaava menettely on ollut varsin vähäisellä käytöllä, joskin esitetyn menettelyn käyttöala olisi laajempi käsittäen paitsi dispositiiviset asiat, myös indispositiiviset asiat mukaan luettuna rikosasiat. Hovioikeuden käsityksen mukaan useimmiten lienee mahdollista päästä vastaavaan lopputulokseen joutuisamminkin ajamalla ns. pilottijuttua tai ennakkopäätösvalituksella taikka nämä keinot yhdistämällä. Lisäksi vaarana on, että oikeudenkäynnin kohde muuttuu prosessin edetessä esimerkiksi niin, että hovioikeus arvioi asian oikeudellisesti toisella tavalla kuin käräjäoikeus, jolloin sen pyytämällä ennakkopäätöskysymyksellä ei olekaan enää merkitystä.

Etelä-Savon käräjäoikeus arvioi, että menettely tulisi jäämään todella harvinaiseksi.

Pohjanmaan käräjäoikeus toteaa, että mitä aikaisemmassa vaiheessa oikeuskysymyksen osalta saadaan korkeimman oikeuden kanta asiaan, sen suurempia ovat hyödyt.

Kymenlaakson käräjäoikeus katsoo, että esitys on hyvin perusteltu ja tervetullut.

Helsingin käräjäoikeus huomauttaa, että esitys soveltuisi myös tilanteeseen, jossa kokonaan uusia asiatyyppejä tulee käräjäoikeuden käsiteltäviksi, ja mainitsee esimerkkinä ulosottovalituksina käsiteltävät ns. pakoteasiat. Yksittäisellä oikea-aikaisesti saadulla ennakkopäätöksellä saattaa olla merkittävä vaikutus useiden tuomioistuimissa vireillä olevien asioiden kokonaiskäsitelyaikaan ja oikeuskäytännön yhtenäisyyden toteutumiseen.

Moni lausunnonantaja (Suomen Asianajajaliitto, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus ja Kainuun kärjäoikeus) tuo esiin, että ehdotus mahdollistaisi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen antamisen sellaisissa tunnistetuissa oikeudellisesti epäselvissä kysymyksissä, joihin ei tyypillisesti syystä tai toisesta haeta muutosta. Asiaryhminä mainitaan summaariset riita-asiat, toimintatavat perinnässä ja kuluttajaoikeudelliset asiat, joissa voi olla lukuisia oikeudellisia ongelmia tai epäselviä toimintatapoja.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että ennakkopäätöksen tarve voi usein olla selvä, ja lainkäytön yhtenäisyyden kannalta olisi erittäin myönteistä, jos kärjäoikeuksilla olisi mahdollisuus saattaa tällaisia kysymyksiä korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toisaalta huomauttaa, että asioita ei tarkastella kärjäoikeudessa samasta näkökulmasta kuin korkeimmassa oikeudessa, eikä kärjätuomarin tehtävänä ole antaa ennakkopäätöksiä. Lisäksi sääntely johtaisi siihen, että kärjätuomarin työ riita-asioissa painottuisi entistä enemmän valmisteluvaiheeseen, mihin tuomareilla ei nykyresursseilla ole riittävästi aikaa. Oikeuskysymysten syvälinen pohtiminen jo valmisteluvaiheessa ei aina näydytöydy prosessiekonomisesti perustellulta, koska osa asioista sovitaan valmistelun kuluessa.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus arvioi lisäksi, että esityksen mukainen ennakkoratkaisupyyntöjärjestelmä jäisi juuri riita-asioissa vähäiselle käytölle, eikä se siten juuri lisäisi korkeimman oikeuden mahdollisuuksia antaa ennakkopäätöksiä siviilioikeudellisista kysymyksistä. Näin on siksi, että menettely voisi koskea vain merkitykselliseltä tosiseikastoltaan riidattomia kysymyksiä. Tällaisia valmiita, korkeimman oikeuden ratkaistavia puhtaita oikeuskysymyksiä ei kuitenkaan liene juurikaan saatavissa. Riita-asioiden valmisteluvaihe edellyttää tuomarilta hyvää prosessinjohtotaitoa ja mahdollisuutta käyttää valmisteluun riittävä määrä aikaa ja lisäksi asianosaisilta ja heidän avustajiltaan halukkuutta ja kykenevyyttä osallistua valmisteluun aktiivisesti.

Ratkaisumenettelyn joutisuus

Useat tuomioistuimet (Vaasan hovioikeus, Lapin kärjäoikeus ja Etelä-Savon kärjäoikeus) kiinnittävät huomiota ennakkopäätöskysymyksen esittämisen vaikutukseen asian käsittelyaikaan. Monet lausunnonantajat pitävät tärkeänä, että ennakkopäätösmenettely on riittävän ripeä (Suomen Asianajajaliitto, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus ja Syyttäjälaitos).

Monet kärjäoikeudet (Lapin kärjäoikeus, Kainuun kärjäoikeus ja Kymenlaakson kärjäoikeus) katsovat, että ennakkopäätöskysymyksen ratkaisemiselle korkeimmassa oikeudessa olisi asetettava määräaika, esimerkiksi kolme kuukautta.

Ennakkopäätöskysymyksissä annettujen ratkaisujen sitovuus

Itä-Suomen hovioikeus toteaa esityksen herättävän kysymyksiä perustuslaissa säädetyn oikeusastejärjestyksen ja siihen sisältyvän alempien tuomioistuinten oikeusasteellisen riippumattomuuden ja niiden perinteisen tulkinnan kannalta. Korkeimman oikeuden ehdottama sääntely ennakkopäätöskysymyksestä olisi merkittävä muutos vakiintuneeseen käsitykseen prejudikaattien tekemisestä ja käyttämisestä lainkäytössä. Kärjäoikeudella tai hovioikeudella ei olisi enää toimivaltaa arvioida sen käsillä olevien tosiseikkojen soveltuvuutta lakiin, jos korkein oikeus on ratkaissut kysymyksen ennakkopäätöksellään, vaan prejudikaattia olisi noudatettava samalla tavalla ja samalaisella sitovuudella kuin lakia. Muutos olisi periaatteellisesti ja oikeuslähdeopillisesti merkittävä. Ennakkopäätös ei lisäksi sitoisi muita vastaavia asioita ratkaistaessa, mikä rajaisi uudistuksen periaatteellisia vaikutuksia oikeusasteelliseen riippumattomuuteen ja vakiintuneeseen oikeuslähdeoppiin. Hovioikeus esittää edellä mainituin perusteluin vielä arvioitavaksi, voisiko annettava ennakkopäätös olla ainoastaan neuvoa-antava eikä alemmaa oikeutta sitova. Koska ehdotettu ennakkopäätöskysymysmenettely tarkoittaisi merkittävää puuttumista muutoksenhakuoikeuteen, olisi myös syytä tarkemmin arvioida mahdollisuutta hakea muutosta alemman oikeuden ennakkopäätöksen johdosta tekemään ratkaisuun.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus pitää ongelmallisena sitä, että kärjäoikeus olisi sidottu siihen ratkaisuun, jonka korkein oikeus antaa ennakkoratkaisukysymyksestä. Vakiintuneen oikeuslähdeopin mukaan korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ovat heikosti velvoittavia oikeuslähteitä eli kärjäoikeus voi poiketa niistä, kunhan se perustelee huolellisesti ratkaisunsa. Ehdotettu sääntely asettaisi kärjätuomarin ristiriitaiseen tilanteeseen, kun hän olisi ennakkopäätöskysymyksen esitettyään sidottu korkeimman oikeuden tekemään tulkintaan tuossa asiassa, mutta ei sen sijaan muissa itselleen mahdollisesti jaetuissa samanlaisissa asioissa. Oikeudellinen sitovuus olisi ongelmallinen tuomarin riippumattomuuden ja vakiintuneen oikeuslähdeopin kannalta. Se ei myöskään olisi omiaan motivoimaan kärjäoikeuksia esittämään ennakkoratkaisupyynnöitä.

Asianosaisten suostumus

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus pitää kannatettavana sitä, että ennakkopäätöskysymys olisi erityisestä syystä mahdollista pyytää, vaikka asianosaiset eivät ole antaneet siihen suostumustaan. Esimerkiksi eräissä työoikeudellisissa asioissa asian hävinnyt osapuoli ei välttämättä halua saattaa asiaa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siinä pelossa, että alemmissa asteissa linjattu kielteinen kanta vahvistetaan yleiseksi oikeusohjeeksi. Ennakkopäätöspyyntömahdollisuus voisi vaikuttaa myös ennalta ehkäisevästi esimerkiksi kohtuuttomiin sopimusehtoihin. Myös esimerkiksi prosessikysymyksistä tulisi voida pyytää ennakkoratkaisua ilman asianosaisten suostumustakin.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että mikäli siirto tehdään asianosaisten vastustuksesta huolimatta, on oikeudenkäyntikuluja ratkaistaessa harkittava oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamista tältä osin.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että ennakkoratkaisun tarvetta itsessään on pidettävä sellaisena erityisenä syynä, joka ohittaa asianosaisten vastustuksen.

Kainuun käräjäoikeus toteaa, ettei asianosaisilla tule olla lopullista ratkaisovaltaa sen suhteen, tehdäänkö ennakkopäätöskysymys. Tuomioistuimien voisi pikemminkin kysyä, vastustaako osapuoli siirtoa, ja jos vastausta ei tule, tulkinta olisi, että siirtoa ei vastusteta.

Helsingin hovioikeus tuo esiin, että menettely saattaisi hyvinkin vaikuttaa asianosaisten muutoksenhakumahdollisuuteen ja oikeudenkäyntikuluihin sekä käsittelyn keston. Tämän vuoksi hovioikeus pitää perusteltuna, että ennakkopäätöskysymysmenettelyn tulisi olla mahdollista vain kaikkien asianosaisten nimenomaisella suostumuksella. Tämä olisi myös johdonmukaista suhteessa ennakkopäätösvalituksen edellytyksistä säädettyyn.

Muut huomiot

Markkinaoikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu pykälä koskisi soveltuvin osin myös niitä markkinaoikeudessa käsiteltäviä asioita, jotka markkinaoikeus käsittelee (soveltuvin osin) oikeudenkäymiskaaren järjestyksessä. Kuitenkin säännösehdotus antaa varsin voimakkaasti sen kuvan, että ennakkopäätöskysymyksen siirtämisestä voisi päättää vain käräjäoikeus tai hovioikeus.

Markkinaoikeus toteaa lisäksi, että ennakkopäätöskysymyksen siirtämisessä olisi kysymys pohjimmiltaan siitä, että riita-, rikos- tai hakemusasiaa käsittelevä alempi tuomioistuin siirtäisi korkeimmalle oikeudelle kyseisen alemmassa

tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian osan (eikä pelkästään itse oikeudellista tulkintakysymystä). Näin ollen olisi syytä harkita, voidaanko käsite ennakkopäätöskysymys korvata jollakin paremmin tämänkaltaisen muutoksenhaun luonnetta kuvaavalla ilmaisulla.

Markkinaoikeus nostaa vielä harkittavaksi, olisiko erikseen säädettävä asian käsittelystä tuomioistuimessa, joka päättää siirtää ennakkopäätöskysymyksen korkeimman oikeuden käsiteltäväksi.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että korkeimman oikeuden tulisi pyytää ratkaistavana olevaan asiaan liittyvät lausumat vasta sen jälkeen, kun päätös asian ratkaistavaksi ottamisesta on tehty. Asianosaisten on prosessiekonomisesti kannattamatonta lausua kysymyksestä, jonka käsittelyyn ottaminen on epävarmaa. Näin ollen olisi selkeämpää, että osapuolten odotettaisiin lausuvan ennen päätöstä ainoastaan siitä, tuleeko asia ottaa käsiteltäväksi vai ei sekä erityistapauksessa riidattomien tosiseikkojen paikkansa pitävyydestä.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että avustajien rooli tulee korostumaan, mistä aiheutuu asianosaisille lisää oikeudenkäyntikuluja noin 3–6 tunnin verran (lausumapyyntöihin perehtyminen, neuvottelut päämiehen kanssa ja lausumien laatiminen). Tämä on kuitenkin yhdistyksen mukaan hyväksyttävää, koska se lyhentää todennäköisesti oikeudenkäynnin kokonaiskestoja ja edesauttaa sovinnon mahdollisuutta.

Eduskunnan oikeusasiamies tuo esiin, että esimerkiksi yksittäisen todisteen hyödynnettävyyden ratkaiseminen ennakkokysymyksenä ilman, että syytteen tueksi esitettyä näyttöä arvioitaisiin kokonaisuutena, saattaisi käytännössä olla vaikeaa ennakkopäätösmenettelyssä. Todisteen hyödynnettävyyden arvioinnissa on usein kysymys myös siitä, mikä merkitys yksittäiselle todisteelle annetaan esitetyn näytön muodostamassa kokonaisuudessa. Se, voidaanko kiistanalaista todistetta pitää pääasiallisena näyttönä jutussa, saattaa ratkaista sen, voidaanko todistetta tai esimerkiksi peruutettua esitutkintakertomusta (KKO 2013:25) hyödyntää.

Oikeuskansleri katsoo, että ehdotettujen menettelyjen rajoissa tapahtuva lain soveltamista koskevan tulkintaratkaisun antaminen ei merkitsisi periaatteellista muutosta korkeimman oikeuden asemaan lainkäytössä eikä tällainen kysymys irtautuisi normaalista lainkäyttötoiminnasta. Kysymys olisi siitä, että korkein oikeus ratkaisisi yksittäisessä lainkäyttöasiassa ilmenevän konkreettisen kysymyksen.

Itä-Suomen yliopisto toteaa, että esitys vastaa sitä, miten korkein oikeus toimii pyytäessään ennakkoratkaisua unionin tuomioistuimelta EU-oikeuden soveltamisesta, eikä se siten olisi mullistava uutuus.

5 Lausunnonantajien muut huomiot

Eduskunnan oikeusasiamies tuo lausunnossaan esiin, että korkeimman oikeuden mahdollisuuksia täyttää tehtävänsä ennakkopäätösten antajana heikentävät tuomioistuimissa ratkaistavien riita-asioiden ja syyttäjien valituslupahakemusten alhainen määrä. Näihin esityksessä ei vaikutettaisi. Varsinkin syyttäjien toiminnan paremmalla resursoinnilla ja ohjaamisella olisi rikosasioissa suhteellisen nopeasti saavutettavissa sellaisia tuloksia, joihin esityskin osaltaan tähtää.

Vaasan hovioikeus esittää, että saattaisi olla aiheellista miettiä tehokkaampia keinoja riita-asioiden määrän hallittuun lisäämiseen tuomioistuimissa.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että jatkossa tulisi arvioida, voidaanko oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa säädetyn ennakkopäätösvalitusmenettelyn käyttöä tehostaa nykyisestä.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, ettei esitys ratkaise oikeudenkäyntien kestoon liittyvää varsinaista ongelmaa. Esitys on lisäksi jossain määrin ristiriidassa alioikeuksien aseman vahvistamista koskevan pitkäaikaisen tavoitteen kanssa. Riita-asioiden määrä on ylipäätään vähentynyt vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien kehittymisen takia. Myös korkeimman oikeuden palkkiokäytäntö vaikuttaa liiton mukaan muutoksenhaun mielekkyyteen, eikä korkein oikeus nykykäytännön mukaan huomioi valituksen laajuutta tai laatua.

Pekka Tiainen katsoo, että paisuneissa velka-asioissa tuomioistuinten päätösten laatu aiheuttaa huolta. Asioiden tutkiminen on hänen mukaansa vaillinaista.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-963-8 (PDF)